

Jakoubek, Marek

Penčevovy Folklorní materiály z obce Vojvodovo (výběrová edice)

Porta Balkanica. 2012, vol. 4, iss. 1-2, pp. 45-56

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135337>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PENČEVOVY FOLKLORNÍ MATERIÁLY Z OBCE VOJVODOVO (VÝBĚROVÁ EDICE)

Marek Jakoubek

„Kdysi dávno, asi před pětadvaceti lety, jsem se po dlouhém putování poprvé v životě dostal do vesnice v severozápadním Bulharsku, o které jsem do té doby jen četl. Byla to doba, kdy jsem jako mladý výzkumník sháněl svoje „cestičky“ ve vědě, kdy jsem se pokoušel najít (jako skoro každý v tomto věku) neobjevené prostory, ve kterých bych mohl rozvinout své vědecké úsilí.“ Vladimír Penčev

Úvod. Charakteristika pramene

O vojvodovské české komunitě v době její existence na bulharském území, tedy v letech 1900–1950, máme na základě přímého styku s jejími členy řadu zpráv od autorů, kteří obec navštívili, a to s nejrozmanitějšími zájmy a aspiracemi. Dostupné jsou tak texty například z per učitelů,¹ misijních pracovníků,² či diplomatů.³ Je přitom až s podivem, že v daném výčtu v principu absentují společenskovední badatelé. Jediným známým badatelem, který do Vojvodova – a to vlastně na poslední chvíli – zavítal, byl slovenský lingvista Vincent Blanár, který zde v roce 1949, tedy těsně před vystěhováním naprosté převahy členů daného společenství do ČSR, realizoval krátký jazykovědně orientovaný výzkum.⁴ O tom, že by Vojvodovo v době jeho „české“ éry navštívil etnolog či historik, žádné zprávy nemáme, a to s vysokou mírou jistoty právě proto, že k takové návštěvě nikdy nedošlo.

Na to, aby se Vojvodovo stalo předmětem etnologického zkoumání, si obec musela ještě počkat. A čekání to nebylo nijak krátké. Teprve v osmdesátých letech minulého století se objevil

autor, jehož výzkumy odstartovaly to, co jsme si dnes zvykli označovat jako „novou éru“ zájmu o Vojvodovo. Tímto autorem byl bulharský etnolog a bohemista Vladimír Penčev. Shodou okolností přitom o prvotní motivaci k zabývání se vojvodovskou tematikou, jakož i o samotném zahájení odpovídajícího terénního výzkumu disponujeme záznamem přímo od V. Penčeva, který nedávno v úvodu k první české vojvodovské monografii zavzpomínal:

Kdysi dávno, asi před pětadvaceti lety, jsem se po dlouhém putování poprvé v životě dostal do vesnice v severozápadním Bulharsku, o které jsem do té doby jen četl. Byla to doba, kdy jsem jako mladý výzkumník sháněl svoje „cestičky“ ve vědě, kdy jsem se pokoušel najít (jako skoro každý v tomto věku) neobjevené prostory, ve kterých bych mohl rozvinout své vědecké úsilí. Byla to doba, kdy jsem shodou okolností musel s tehdejšími řediteli bývalého Ústavu etnografie a folkloristiky ČSAV prof. Antonínem Robkem spolupracovat na bulharském překladu jeho knihy o česko-bulharských národopisných vztazích v desetiletích před a po osvobození země od turecké nadvlády. Spolupráce z různých důvodů ztroskotala, kniha nevyšla, nicméně problematika mne zaujala, a tak jsem se rozhodl v ní pokračovat. [...] Právě v rámci těchto sond (musel jsem prostudovat veškerou literaturu týkající se dané problematiky) jsem narazil na jméno vesnice osídlené kdysi českými vystěhovalci. Podle pramenů v padesátých letech minulého století Češi vesnici opustili a v současné době o nich kolují jedině vzpomínky. Tato historka mi tehdy zněla dost romanticky, což byl pro mladého muže dostatečný důvod, aby se do toho tématu pustil. S financováním výzkumu navíc nebyly žádné potíže, neboť, za prvé, Čechy v Bulharsku se do té doby zabývali jedině historici, a za druhé, na takové účely nebylo

¹ MICHALKO, J. *Naši v Bulharsku. Padesiat rokov ich života, práce, piesne a zvykov* Myjava 1936; FINDEIS, J. *Vojvodovo. Jubilejný ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928*. Sofia 1929, s. 220–225; FINDEIS, J. *Z Vojvodova v Bulharsku. Zpráva o povšechných krajanských poměrech. Naše zahraničí*, 1930, č. 5/2, s. 5–6.

² MÍČAN, V. *Nevratem v nový svět. O československých osadnících, jejich náboženských, školských, osvětových, hospodářských aj. poměrech v Bulharsku*. Brno 1934.

³ KUBKA, F. *Bulharský deník. Zápisky spisovatele a diplomata*. Praha 1949.

⁴ BLANÁR, V. *Vývin jazyka slovenskej a českej menšiny v Bulharsku*. *Slavia*, 1953, č. 22, s. 195–205.

Text je dílčím výstupem projektu GAČR
č. P405/10/0471.

SUMMARY & KEYWORDS

The edition presents the translation of (the selection of) materials gathered in the only Czech village in Bulgaria – Vojvodovo by the Bulgarian ethnologist Vladimír Penčev during his first fieldwork in the village in May 1984. Materials consist of transcriptions of interviews by V. Penčev and his Vojvodovan informants and cover many topics from the history and ethnography of the Czech Vojvodovo community inhabiting the village in period 1900–1950. It is the fact that the generation of Penčev's informants from 1984 is already forever inaccessible, which makes Penčev's materials so valuable source – to such an extent that we present it (in an abridged version) as an edition. For better understanding of this source the edition is prefaced by an introductory note and supplemented by explanatory footnotes throughout.

► Vojvodovo, Vladimír Penčev, Czech Compatriots, Bulgaria, Ethnology, Oral History

► Vojvodovo, Vladimír Penčev, krajané v Bulharsku, Bulharsko, etnologie, biografická vyprávění

za socialismu nikdy těžké sehnat peníze. Prozkoumal jsem předem spoje a odjel jsem do Vojvodova, jak se tato bývalá česká vesnice jmenovala...⁵

První dojmy poté, co ve Vojvodovu vystoupil z autobusu, jsou pak v situaci návštěvníků, kteří do obce zavítají poprvé, dodnes příznačné: „... zdálo se mi, že nejsem v Bulharsku. Viděl jsem kolem sebe domy známé jen z mých studijních bohemistických cest. Nevěřil jsem, že se něco podobného může po několika desetiletích zachovat, ale bylo to tak“.⁶ Bez dlouhých průtahů se pak Penčev pustil do výzkumu, ve Vojvodovu tehdy ještě žila řada pamětníků českého osídlení obce, jakož i hrstka Čechů samotných, o informátory tedy nebyla nouze. V rozhovorech s nimi se pak před Penčevem „postupně odhalovalo panoráma úplně neznámého způsobu života“.⁷ To, s čím se ve Vojvodovu setkal, na mladého výzkumníka mocně zapůsobilo, zkušenost to však byla také zavazující: „... pocítil jsem povinnost nezůstat jen u emocí, ale udělat vše pro to, aby se na Vojvodovo nezapomnělo.“⁸

Záhy se tak začaly objevovat Penčevovy texty věnované vojvodovské tematice založené na právě uvedeném⁹ a o několik let později¹⁰ o další badatelský pobyt v obci doplněném¹¹ výzkumu. První z těchto prací byla publikována roku 1988,¹² nejkompexnějším a také na dlouhou dobu směr dalších zkoumání určující byl pak následující text z roku 1996.¹³ Kromě těchto statí věnovaných výhradně Vojvodovu a jeho české komunitě se daná problematika objevila také jako dílčí součást, resp. příklad v dalších Penčevových příspěvcích¹⁴. Všechny uvedené texty se posléze objevily v Penčevově monografii (charakteru svého druhu výběrové tematické antologie) z roku 2001.¹⁵

⁵ PENČEV, V. Vojvodovský triptych *aneb* Pokus o předmluvu. In: JAKOUBEK, M. *Vojvodovo: etnologie krajané obce*, Brno 2010, s. 5–9, zde 5–6.

⁶ Tamtéž, s. 6.

⁷ Tamtéž, s. 6.

⁸ Tamtéž, s. 6.

⁹ Daný pobyt byl realizován v červenci 1984.

¹⁰ V roce 1996.

¹¹ Tamtéž, s. 7.

¹² PENČEV, V. Njakoi problemi na adaptacijata na češkite zaselnici v Severozapadna Bălgarija. In: *Vtori meždunaroden kongres po bălgaristika. Dokladi*. Sofia 1988, sv. 15, s. 480–492.

¹³ PENČEV, V. Tempus edax rerum, ili za minaloto i nastojašteto na vojvodovskite čechi. In: *Čechi v Bălgaria – Istorija i tipologija na edna civilizatorska rolja*. Sofia 1996, sv. 2, s. 53–76.

¹⁴ PENČEV, V. Az i toj: Obrazăt na „drugija“ u bălgarskite čechi a češkite bălgari. *Práce z dějin slavistiky*, 1996, sv. 18, s. 43–49 [česky jako: PENČEV, V. Já a on: obraz druhého u „českých“ Bulharů a „bulharských“ Čechů. In: MORAVCOVÁ, M. – SVOBODA, D. – ŠÍSTEK, F. (eds.): *Pravda, Láska a ti na „východě“*. *Obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti*. Praha 2006, s. 212–219]; PENČEV, V. Meždú svoečuzdoto i čuzdosvoeto. Za njakoi problemi na etnokulturnata identičnost na „bălgarskite“ čechi i „češkite“ bălgari. In: *Slavjanska filologija*. Sofia 1998, sv. 22, s. 299–310; PENČEV, V. Pătja kam Chanaan, ili kakvo dovežda Čechi v Bălgarija i bălgari v Čechija. *Etnosocialni i kulturnoantropologični modeli. Literaturovedski i lingvistični aspekti*. Šumen 1998, s. 94–103.

¹⁵ PENČEV, V. *Paralaks v ogleдалoto, ili za migrantskite obštosti v čuzdoetnična sreda (čechi i slovaci v Bălgarija, bălgari v Čechija)*. Sofia 2001.

Penčevův „nástup na vojvodovskou scénu“ koncem osmdesátých let minulého století čeští badatelé v odpovídající době – nepochybně především díky jazykové bariéře – vůbec nezachytili (klíčová studie z dané doby pak dodnes existuje jen v rukopise). Text z roku 1996 se pak ve (zkráceném) českém překladu objevil až po dlouhých sedmi letech,¹⁶ přičemž plná verze vyšla ještě o další tři roky později¹⁷. Toto zpoždění je však do jisté míry jen optickým klamem, neboť v dané době již měli čeští badatelé za sebou celou řadu výzkumných pobytů ve Vojvodovu. Při prvním z nich – realizovaném v zimě roku 1996 – měli přitom výzkumníci v kapse Penčevův text z daného roku s bezmála ještě nezaschlou tiskařskou barvou na stránkách. Po počátečním zaváhání již česká strana Penčevovy s Vojvodovem spojené aktivity nikdy neztratila z dohledu, přičemž postupným vydáváním odpovídajících překladů¹⁸ jsou Penčevovy poznatky a závěry zprostředkovávány i širšímu okruhu zájemců.

V jistém smyslu měl ovšem i bulharský čtenář od začátku takříkajíc jen „omezený přístup“, resp. ani on neměl k dispozici vše, co Penčev o Vojvodovu napsal. Ve všech Penčevových publikacích, ve kterých se tento autor ať již tak či onak dotýká vojvodovské problematiky, se shodně objevují odkazy na archivní *Folklorní materiály z obce Vojvodovo* (sign. AIF No. 195¹⁹). Právě ony jsou přitom oním pramenem Q, ze kterého všechny jeho ostatní (následné) texty čerpají, právě ony jsou zdrojem, ze kterého Penčev v odpovídajících studiích vychází. Jedná se přitom také o materiál bezkonkurenčně nejobsáhlejší – odpovídající archivní složka obsahuje 212 stran záznamů.

¹⁶ PENČEV, V. *Tempus edax rerum* aneb O minulosti a současnosti vojvodovských Čechů. *Lidé města* 2003, č. 11, s. 36–51.

¹⁷ PENČEV, V. *Tempus edax rerum* aneb O minulosti a současnosti vojvodovských Čechů. In: JAKOUBEK, M. – NEŠPOR, Z. R. – HIRT, T. (eds.): *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Plzeň 2006, s. 90–105.

¹⁸ PENČEV, V. Češi v Bulharsku aneb O typologizaci, etapizaci a procesech adaptace českého vystěhovalectví do bulharských zemí. *Český lid/Etnologický časopis*, 2008, č. 2, s. 115–126; PENČEV, V. Po serpentinách sebepoznání a poznání toho druhého. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, 2009, č. 1, s. 16–22.

¹⁹ *Folklorní materiály z Vojvodova, Vračanski okrąg*. Zapsal V. Penčev; 1984, In: Archiv na Nacionalnija centar za nematerialno kulturno nasledstvo pri Institutu za etnologija i folkloristika s Etnografski muzej BAN; sign. AIF No. 195, 212 stran.

Zápisy pocházejí z roku 1984 a obsahují přepisy na straně jedné klíčových dokumentů, se kterými se Penčev v terénu setkal, a na straně druhé výboru z rozhovorů, které Penčev vedl se svými vojvodovskými informátory. Právě druhým z uvedených záznamů pak bude věnována naše výběrová edice (viz níže).

Své vojvodovské výzkumy Penčev realizoval coby pracovník Institutu pro folklor BAV, jeho výzkum byl tedy oborově rámován tandemem etnologie a folkloristiky. Konkrétní tematický záběr svých zkoumání v obci tak V. Penčev tvořil jednak v souladu s průpravou, jíž se mu v uvedených disciplínách dostalo, jednak na základě zkušeností ze svých předchozích výzkumů. Odpovídající rozvrh přitom podle všeho koresponduje s tematickým členěním jednotlivých kapitol *Folklorních materiálů*. Těch je deset: 1. Informace o obci (historie), 2. Vzájemné vztahy, 3. Rodinné obřady, 4. Kalendářní obřady, 5. Pracovní obřady, 6. Písňe, 7. Pohádková próza, 8. Nepohádková próza, 9. Pověry, 10. Aforistika. Jak vidět, záběr měl Penčev poměrně rozsáhlý – a ovšem také řekněme klasický.

Z uvedeného je zřejmé, že *Folklorní materiály* obsahují ohromné množství zaznamenaných informací a pro vojvodovské badatele tak představují pramen mimořádného významu. Hodnota daného souboru přitom nespočívá jen v prosté mimořádné kvantitě zaznamenaných dat (která si ovšem jinak už jen proto zaslouží respekt). Ani dvakrát tak rozsáhlý záznam výpovědí informátorů pořízený dnes by nebyl hodnotnější, a to proto, že generace Vojvodovčanů a jejich sousedů, s nimiž měl Penčev především v osmdesátých letech minulého století ještě možnost hovořit, je dnes již nedostupná – a s nimi i informace o událostech, jichž byli přímými pamětníky, anebo s nimiž byli obeznámeni na základě podání z první ruky.

Obsah odpovídajících záznamů, tedy samotné informace, které jsou v nich uvedeny, představují ovšem jen jednu z poloh, které *Folklorní materiály* nabízejí. Neméně zajímavá, podnětná a poučná je ovšem bezesporu také jejich *forma*. V případě Penčevových *Folklorních materiálů* máme totiž před sebou *dialogické* texty. A to dialogické nikoli ve smyslu metafory fikce, či Bachtinových tezí o povaze románu, ale dialogické *sensu stricto*. Penčevův korpus je dialogický zcela doslovně tak, že z největší části sestává z (vybraných) tematicky utříděných záznamů

reálně vedených rozprav mezi badatelem a jeho informátory. Možnost číst *takovou* práci je přítom v badatelském diskursu povytce zřídka. V řadě ohledů vidíme v takovém textu badateli přímo „pod ruce“ ještě více, než při četbě textů typu Malinowského či Miklucho-Maklajových *Deníků*.²⁰ Ty nám sice odhalují kde co, včetně intimity a postojů, o smyslu jejichž zveřejnění lze dodnes s úspěchem polemizovat. V Penčevových *Folklorních materiálech* ovšem vidíme badatele takřkajíc *přímo při práci* – a to je pro každého, kdo se chce (nejen) v oboru něčemu přiučit, příležitost zcela mimořádná, resp. pomineme-li přímou účast na výzkumu, lze si lepší výukový materiál představit jen těžko.

I přes uvedenou možnost spočívá hlavní síla a hodnota Penčevových *Folklorních materiálů* jinde – v informacích, které jsou v rozhovorech zaznamenány. Vzhledem k jejich charakteru je zřejmé, že coby pramenný zdroj nabízejí *Folklorní materiály* čtenářům především, resp. výhradně primární data, nikoli jejich analýzy či interpretace. Tomu též odpovídá zvolený způsob jejich publikace – výběrová materiálová edice. Hlavním jejím cílem a vůbec také důvodem, proč jsme ji jako *takovou* připravili, je tak především snaha zpřístupnit vzrůstajícímu počtu zájemců o vojvodovskou problematiku cenný zdroj, který byl doposud jen těžko dostupný, ať již díky jazykové bariéře či z důvodu jeho lokalizace.

Ediční poznámka

Překlad²¹ byl pořízen z kopie, která se nalézá v archivu autora a která byla pořízena z originálu během stáže na Institutu pro folklor Bulharské akademie věd v květnu roku 2003. Celkem bylo přeloženo zhruba 30 % rozhovorů zaznamenaných ve *Folklorních materiálech*. Výběr partií k překladu byl sice vše jen ne svévolný, vycházel však samozřejmě z kritérií, odvozených od toho, jak vojvodovskou problematiku nahlíží autor edice. V některých případech tak byly do výběru zahrnuty rozhovory zaplňující uváděnými informacemi (např. tematicky) bílé místo, jindy zpřesňující aktuální stav poznatků o odpovídající

dílčí problematice, v jiném případě zase naopak kontrastující s informacemi uváděnými v jiných zdrojích. Kromě výběru samotných rozhovorů byly na několika málo místech vypuštěny kratší pasáže s výrazně nižší výpovědní hodnotou, sestávající obvykle z informátorovy odbočky od tématu, Penčevem ovšem zaznamenané. V takových případech na dané místo vkládáme hranaté závorky s třemi tečkami [...].

Odkazy na osobní data informátorů od Penčeva přebíráme, přesouváme je ovšem z hlavního korpusu textu do poznámky pod čarou, připojené za prvním uvedením dotyčné osoby. Rovněž zachováváme Penčevovy uvozující nadpisy, naznačující tematický záběr rozhovoru. Sled jednotlivých rozhovorů kopíruje jejich řazení v originále; v úvodu každého rozhovoru připojujeme též odkaz na paginaci v originálním textu, umožňující případnou identifikaci odpovídající partie ve zdrojovém materiálu. Případnou další specifikaci vztahu mezi překladem a originálem nalezne čtenář na odpovídajícím místě v poznámce pod čarou. V poznámkách též uvádíme zpřesňující či doplňující informace usnadňující porozumění odpovídající pasáži.

Za pomoc s nejasnými partiemi, jakož i za řadu podnětných komentářů a rad nejen k samotným překladům, ale k celé vojvodovské problematice bychom na tomto místě rádi poděkovali Barboře Čížkové a Temenužce Krivánkové. Díky za svolení s publikací tohoto jedinečného dokumentu pak samozřejmě náleží Vladimíru Penčevovi.

PhDr. Mgr. Marek Jakoubek, Ph.D. (1975)

Sociální antropolog. Přednáší na Katedře antropologie Zápa- dočeské univerzity v Plzni. Zabývá se česko-bulharskou krajan- skou problematikou, hermeneutikou cikánských kultur a obec- ně teorií etnicity. Žije s Lenkou Budilovou v Rudné u Prahy.

²⁰ MALINOWSKI, B. K. *A Diary in the Strict Sense of the Word*. New York 1967; MIKLUCHO–MAKLAJ, N. N. *Mezi Papuánci*. Praha 1953.

²¹ V naprosté převaze rozhovorů byla první vrstva překladu dílem Gabriely Fatkové. Následné úpravy a finalizaci provedl autor edice, na jehož hlavu tím padá i odpovědnost za stávající podobu textu. Za její práci bychom zde Gabriele Fatkové rádi poděkovali.

Folklorní materiály z obce Vojvodovo

(výbor)

Historie obce²²

Vladimir Penčev (VP): Víte, proč bylo k usídlení vybráno právě toto místo?²³

Informátor/ka (IN²⁴): Ti z Rumunska, kteří se přestěhovali z Rumunska, tady přišli a usadili se, tady si udělali baráky už se pak udělala celá vesnice. Byli všetko tady Češi, a tady se jim líbilo, jo, tady se jim líbilo. Prohlíželi kam mají jít a tady se jim líbilo, rovina, tak tady se nastěhovali.

VP: Víte, odkud pochází název obce Vojvodovo? Proč se jí říká Vojvodovo?

INF: Zemřel tu nějaký vojvoda.

VP: A znáte nějaké podrobnosti?

INF: Ne.

VP: A existuje o něm nějaká legenda, o jeho smrti?

INF: Ne, nevim.

VP: A jaké tam bylo obyvatelstvo, když se tam usazovali – smíšené nebo jenom Češi?

INF:: Jenom Češi. Bylo tam i několik domů Bulharů, oni se přistěhovali každý odněkud, myslím, že z Ljuti Dolu.

VP: To bylo hned po usídlení nebo později?

IN1: Později.

IN2: Oni až potom, a tady byli jenom Češi.

VP: Zajímá mne, zda místní Češi tvořili kompaktní komunitu, tj. zda byly smazány dialektové charakteristiky – rozdílly v mluvě, zvycích?

INF 1: Češi byli soudržní, byli velmi soudržní. Když stavili dům, tak se toho všichni účastnili.

²² Folklorní materiály ot s. Vojvodovo, str. 2–10.

²³ Pozn. překladatele: v bulharském originálu jsou některé části textu česky, tyto partie jsou vyznačeny kurzívou.

Kurzívou jsou vyznačeny též specifické a jen těžko přeložitelné termíny, které ponecháváme v originále a vysvětlujeme v poznámce pod čarou – např. *večerinky*.

²⁴ V případě tohoto rozhovoru, který je veden se třemi informátory najednou, nelze ze zápisů jednoznačně určit, která výpověď náleží ke které osobě, z tohoto důvodu volíme neutrální identifikaci „informátor“, resp. (INF), je-li zřejmé, že odpovídá více než jedna osoba, přidáváme ke zkratce (INF) číslici. Informátory v daném případě byli: A) *Anka Vasileva Stančeva* (roz. *Dvorská*), narozena r. 1926 v obci Vojvodovo, vzdělání – 7. tříd, zaměstnání – zemědělství (klíčová informátorka); B) *Toško Metodiev Stančev*, narozen r. 1920 v obci Gorna Lisina, Bosilegradsko, přesídlen do obce Vojvodovo v r. 1922, vzdělání – 7. tříd, zaměstnání – účetní, dnes důchodce; C) *Stefana Ilieva Gizdaška*, narozena r. 1915 v obci Gložene, přesídlena do obce Vojvodovo v r. 1935, vzdělání – 4. třídy, zaměstnání – zemědělství.

A kdyby někomu chcíp kůň nebo kráva, každý dá peníze, aby mu pomohl. A to Bulhaři – ne, ten když může, tak ti ještě vezme.

INF 2: Tak to je, opravdu, je to pravda.

VP: Ne, mě zajímalo jestli se lišili v jazyce, ve zvycích sami Češi mezi sebou, různé rodiny mezi sebou?

INF: Ne.

VP: A mezi rody to bylo stejně? Takže například jeden rod, řekněme Hrůzovi, že by se odlišoval od Dvorských?

INF:: Ano tak, jako *Hrůzovi, Dvorskovi, Kopřivovi, Karbulovi, Filipovi, Křivánkovi ...*

VP: A byl nějaký rozdíl v krojích mezi těmito rody?

INF 1: Lišili se jenom Slováci.

INF 2: Ano, jenom Slováci, Češi ne.

VP: A Pavlikjani se usídlili spolu s Čechy anebo až později?

INF: Později. Byly tu *tři-čtyři baráky*.

VP: A jaké byly vztahy mezi Bulhary a Čechy?

Mám na mysli, zda existovala nějaká ostrá hranice „My jsme Češi, vy jste Bulhaři“?

INF: Ano, tak to bylo.

VP: Pomáhali si navzájem Češi a Bulhaři, nebo si Češi žili jen pro sebe a Bulhaři také tak?

INF: Žili si pro sebe, ale ve vzájemné shodě, beze hádek a sporů, navzájem si pomáhali. Jinak si ale Bulhaři hleděli svého a Češi zase svého. Naši [Češi] byli velice religiozni, to způsobovalo největší rozdíly.

VP: Chtěl bych se zeptat, jestli byli tehdy v kontaktu se sousedními vesnicemi nebo zda byli Češi uzavření jenom tady ve Vojvodově?

INF: Ano.

VP: Chodili sem hosté na svátky, na jarmark (*sábor*) ze sousedních vesnic?

INF: Ano, na Vánoce a na Nový rok k nám chodili na návštěvu, uvařili jsme jim na český způsob, zadělali jsme buchty, všechno a chodili k nám moc rádi. A chodili k nám do kostela.

VP: Mezi nimi nebyli Češi, že ano, jenom Bulhaři?

INF: Ano, jenom Bulhaři.

VP: Někteří z nich, Pavlikjani, kteří se vystěhovali, k vám na návštěvu nechodili?

INF: Byly to jen tři-čtyři chalupy, nechodili k nám.

VP: A chodila sem děvčata a mládenci ze sousedních vesnic, například na *sedenky*²⁵?

INF 1: Chodili na *večerinky*²⁶. *Večerinky* se v jednu dobu dělaly hodně.

INF 2: A tak, líbili se jim holky, ale nebyly na vdávání. Aby se zachovalo náboženství.

VP: Ale přeci jen mezi Čechy a Bulhary byla smíšená manželství, myslím v obci?

INF: Ano, byla.

VP: Ale do jiných vesnic se nevdávaly/neženili?

INF: Ale i to bylo – do Bukjovci, dnes je to Mizije, a do Krušovice.

VP: A chodili Češi z Vojvodova také do jiných vesnic?

INF 1: Chodili, do shromáždění.

INF 2: Bylo velké shromáždění v Gložene, tam chodili hodně.

INF 1: *Tatínek zapřáh koně, odvezl nás* na trh.

VP: A ve vsi byl trh?

INF: Tady ne, je tu jen několik let.

VP: Teď se chci zeptat na vysídlování. Odcházel Češi už před rokem 1949–50?

INF: Ne.

VP: A kdy se vysídlili?

INF 1: Češi před rokem 49 neodcházel.

INF 2: A Joza Křivánek a další?

INF 1: Ano, ano, pravda.

VP: Znovu se odstěhovali do Čech?

INF: Ano, v roce 1947.

VP: A odstěhovali se na ta samá místa, kam pak přišli později i ostatní?

INF: Ano, na ta samá místa, Mikulov, Nový Přerov.

VP: Četl jsem v historii obce²⁷, že se několik rodin odstěhovalo do Argentiny. Víte o tom něco?

INF: Ano, v roce 1928 nebo 1929.

VP: A vrátil se někdo z nich?

INF1: Vrátili se. Ale nevzpomínám si kdo. *Toško, vrátil se někdo z Ameriky, dyž vodjel 28 rok?* (Otázka informatorky na jejího manžela.)

INF 2: Vrátil se ten Štěpán a pak odjel do Čech.

²⁵ *Sedenka* – večerní schůzka, při níž se často pracuje, významné místo setkávání a sociability.

²⁶ *Večerinka* – společenská událost pořádaná v podvečerních hodinách, spojená v typickém případě s divadelním představením či zpěvem, resp. – jak říkají Vojvodovčané – s „kulturou“.

²⁷ Tj. v díle *Dějiny Vojvodova* (NECOV, N.P. Dějiny Vojvodova. In: JAKOUBEK, M. – NEŠPOR, Z. R. – HIRT, T. /eds./: *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Plzeň 2006, s. 90–105), které ovšem v dané době existovaly jen v rukopise. Z daného díla pořídil V. Penčev výtaž, který nalezneme na str. 26–53, resp. 58 *Folklorních materiálů*.

VP: Teď bych chtěl, abyste mi pověděli o vašem přesídlení a návratu zpět? – (Zjistil jsem si už předem, že informatorka se s rodinou přestěhovala do Čech, ale po několika letech reemigrovali zpět).

INF: To byl velký příběh. Naši odjeli v roce 49, mě nechali tady. Odjeli 2. prosince 1949 a po šesti měsících odjela i druhá půlka, odjížděli jsme 18. května 1950. Měla jsem tehdy tady jednoho strýce a měla jsem malého chlapečka, nemohla jsem jet do Sofie, a tehdy býval ministrem nějaký Červenkov, byl to něco jako předseda²⁸ a strýc mi řekl: „Nenecháme tě tady, buď pojedete s námi, i s Toškem, nebo ho opustíš, pokud se mu nebude chtít jít. A já kvůli tobě pojedu do Sofie za Červenkovem“ a jeli tam, protože, jak se říká, smíšená manželství, tak těm nebylo povoleno, aby se taková manželství vystěhovala. A pak, když do Sofie odjely ženy a ten můj strýc se vydal za tím Červenkovem, dostala smíšená manželství povolení k odjezdu. A tehdy jsme odjeli a žili tam rok a půl. A potom můj muž říká: „Dostali jsme dopis od dědy Todora“, jeho otce – když jsme odjížděli, tak žil v Chisarje – moc plakal a psal: „Dokud nevidím vás a děti, tak nebudu moct umřít, nebudu moct zavřít oči“. A on „Pokud je to, táto, kvůli mně, tak se vrátím“. A já na to: „Já se nevrátím. Pokud chceš, jdi si.“

VP: A jak tam bylo? Dali vám dům a půdu?

INF: Ano, hned nám to dali. Ještě sem, do Červen bregu, přijel speciální vlak a ještě tady v Červen bregu nám dali klíče od domů, kamna, nějaké uhlí, dřevo, všechno bylo připraveno a dali nám 300 korun na hlavu. A pak on, že tu nechce zůstat a já zas na to, že se nevrátím, pak mi ale bylo líto dětí i jeho. Řekla jsem si, on si odjede a umře kvůli mně a bude mě hlodat svědomí, že umřel kvůli mně. Tak jsem řekla, že půjdu s ním, ať se děje, co chce. Máma s tátou mě ale nechtěli pustit, plakali. Co jsem měla dělat? – vrátila jsem se. No a to je dlouhé vyprávění – on mi řekl, pojď se nechat vyfotit, abychom si nechali udělat české pasy, ale on mne podvedl, říkal ještě, abychom nechali vyfotit i děti a přitom šel rovnou vyřídil návrat. A nic mi neřekl. A jeden večer odešel a řekl, že jede zas do Prahy. A já na to – cože? A on odpověděl, že ho posílají pracovně, on dělal účetního na státním statku – řekl, že ho posílají, a že pojedou. A jeden večer se vrátil v 11 hodin, byla u mě zrovna sestra, a on řekl: vracíme se

²⁸ Mínen Válko Velov Červenkov (1900–1980), v letech 1950–1956 bulharský předseda vlády.

do Sofie, podívej, dočasný pas pro návrat je hotový. A já vyskočila, že ho roztrhám. Ale on mi ho vytrhl. Pak přišli celníci, aby mi proclili zavazadla, vzali jsme si vagón, aby nám odvezli všechny zavazadla. Pojedeš? A já na to – nepoedu. Říkám, tady jsou tvoje skříně s oblečením a děti s tebou nepustím. A to už začalo zajímat milice. Přišli a řekli, poslyš, děti do sedmnácti let ti vzít nemůže a ty s návratem nikam nespěchej, zůstaň tady a ten den, kdy budete odjíždět, když už on se bude muset dát na cestu, tak vypij půl litru octa a dostaneš silné horečky a nenechají tě odjet. Já to udělala. Tak mu poprvé propadly dokumenty, ale on znovu odjel, obnovil je a nanovo. I vagón zase přijel a já zase, že nepoedu, a on na to – říkám ti, že odejdu. ... ech, zase pláču ..., co teď s námi bude, nevím. Ano, ale potom nakonec jel přes Prahu, Brno, Břeclav a tam mu jeden Čech řekl – víš, my tě zatkneme, ty tady poblázníš ty lidi, pak se budou chtít i oni vrátit, a byl tam jeden bulharský konzul a řekl mu – neboj se, jsem tady přes ulici, nic ti nemůžou udělat, ničeho se neboj, jednej a neboj se. A tak ještě třikrát – čtyřikrát a napočtvrté jsem už souhlasila a přišli jsme sem.

VP: A sem jste se vrátili zas na původní místo?
 INF: Ano, sem k tchánovi a tchýni. Tchýně mne líbala a řekla – odteď nejsi jen snacha, ale jsi moje dcera. No, ale nakonec tomu tak nebylo.

VP: Chci se zeptat jaké byly tenkrát majetkové poměry Čechů? Byli na stejné úrovni nebo bylo hodně chudých nebo bohatých?
 INF 1: Byli i bohatší i chudší a když se vdávala dcera, vždycky se hledal ženich, který měl půdu, protože chudák nemá dům, musí ho postavit.

INF 2: Ale byli pracovití, hodně pracovití. Dívky jezdily do Sofie do služby. Odjížděly na Dimitrovden²⁹ a vracely se na Georgjovden³⁰, pracovaly tu celé léto a pak se zas vracely do služby.

VP: A takhle se to dělalo často?
 INF: Často. Každý rok.

VP: Chtěl bych se ještě zeptat, byl v takové velké rodině nějaký stařešina, někdo důležitější než ostatní, například nejstarší člen rodiny, zda měl takové postavení, že ho všichni poslouchali, bylo něco takového?
 INF: Ano, poslouchali. Mezi otcem a synem nikdy nebyly sváry, nehádali se a hádky se ani netrpěly.

²⁹ Dimitrovden – svátek sv. Dimitrije, 8. listopadu.

³⁰ Georgjovden – svátek sv. Georgie, 6. května.

VP: Ptal jsem se na něco jiného, ale rozumím, že se zde nezachovaly nějaké patriarchální vztahy. Dobře, a fungovaly mezi Čechy v obci nějaké organizace, jako to je v Čechách, například nějaký *spolek*?

INF: Ne, ale to je protože chodili do kostela. Měli dva kostely, jedni byli evangelíci, druzí darbisti a chodili tak jedni do horního kostela, druzí do dolního a kazatele poslouchali nejvíc.

VP: A víte jaký je rozdíl mezi těmito konfesemi a katolictvím?

INF: No, katolíků jsme tu měli málo, neměli kostel, nevím. Není to tak, že by se naše víra hodně lišila, jakože my jsme evangelíci a oni jsou darbisti, to ne, kázalo se jedno a to samé.

VP: Pochopil jsem, že tu fungovala určitá vzájemná pomoc mezi sousedy. Povíte mi o tom něco?

INF: Ano, ano, když něco shořelo, dům nebo něco jiného, hned se obešla obec a vybraly se peníze.

VP: Jenom od Čechů nebo i od Bulharů?

INF: I od Bulharů, Bulhaři nikdy neodmítli a dali.

VP: A když se například stalo takové neštěstí Bulharovi, pomohli mu Češi?

INF: I tak se vybíralo a dávali.

VP: A chápu to dobře, že si pomáhali nejen příbuzní, ale celá vesnice?

INF 1: Celá vesnice.

INF 2: No i teď tady shořel jeden dům a zase jsme dali.

INF 3: Všechno bylo ve svornosti. Například jdeme z pole z kosení, připluje mrak a táta zastaví koně: „Slezte, tenhle člověk ještě nemá pokoseno, pomůžeme mu to skosit.“ Když byly žně – sebrali jsme všechny kukuřičné klasy a táta říká: „Příště zase vy nám.“ Když jsme my na poli a přijde mrak, hned se všichni sbíhají na pomoc.

Vztahy mezi Čechy a Bulhary³¹

*Josef Kopřiva*³² (JK): Češi a Bulhaři se od sebe hodně lišili – jak charakterem, tak také zvyky a ještě i v dalších věcech, přičemž své obyčeje od sebe navzájem nepřejímali. Ale všichni Bulhaři, kteří se přistěhovali, tak jejich děti se hned naučily česky, rok dva a už všichni uměli česky. Naši totiž uměli bulharsky jen málo, a když vyběhly na

³¹ *Folklorní materiál ot s. Vojvodovo*, str. 63–65.

³² Naroděn 1916 ve Vojvodovu, Vračanský kraj, vzdělání – 2 třídy, zaměstnání – zemědělec (důchodce).

ulici, byli tam jen Češi, na ulici se mluvilo jen česky, bulharských dětí bylo málo, takže ať chtěli nebo ne, zvykli si. Žije tu řada starých Bulharů, teď jeden umřel – bylo mu osmdesát – ten mluvil česky jako Čech.

Vladimír Penčev (VP): Dobře a učili se v české škole i bulharské děti?

JK: Ano, skoro všechny bulharské děti tam chodily.

VP: A byla tu i bulharská škola?

JK: Ne, jenom dříve tu byla stará škola a tam chodily, také se učilo doma, ale byli tu i bulharské děti, které chodily jak do české školy, tak i na domácí vyučování. Pak už, když se postavila tahle škola, chodili do ní všichni.

VP: A byli v ní nějací bulharští učitelé?

JK: Ano, asi tři dny v týdnu se učilo česky. Zbytek byl bulharsky, takže se učili jedni i druzí. A v naší škole jsme měli Sokol. Byli tady i místní Bulhaři, ale k nějakým rozkolům zde nedocházelo. Byli tady i takoví, pravda, – v každé vsi se najde nějaký fanatik, ale bylo jich málo.

VP: A bylo zvykem, aby čeští učitelé učili jen Čechy a bulharští jen Bulhary?

JK: Ne, když chtěl nějaký Bulhar chodit do české školy, beze všeho mohl. Tužky a sešity byly zdarma.

VP: A kdo učil česky předtím, než přišli tihle učitelé?

JK: Babičky, které uměly česky, a také dědové, ti vzdělanější, učili hlavně ve večerních hodinách, večer se scházeli, ale pak už přišli učitelé, první učitel tu byl Jan Findeis, byl tu více jak devět let, pak přicházeli dokonce po dvou, znal jsem jejich jména, ale už jsem je zapomněl.

VP: Nosily se tu někdy lidové kroje, myslím tím české?

JK: Ano, nosily se, jenom se tu nenosily takové jako tady v okolí, naše ženy měly dlouhé sukně, takhle skládané.

VP: A nosili všichni stejné kroje?

JK: Ano, stejné. Tak už přišli z Banátu, ještě v těchhle krojích odsud odešli. Teď už to tak ale není, před měsícem a půl jsem se vrátil z Čech, už to tak není, tahle písnička už dozněla.

VP: Dobře, a udržovali jste styky se sousedními bulharskými vesnicemi?

JK: Ale ano, měli jsme s nimi příbuzenské vazby, protože naši, když přišli, dívky se vydaly za Bulhary, ale chlapci se s Bulharkami neženili.

VP: A vdávaly se jen v rámci Vojvodova, nebo i do druhých vesnic?

JK: Do druhých vesnic ne, do měst, do vesnic se naše děvčata nevdávala, a chlapci ani jeden do tří set, do dvaatřicátého nebyl ani jeden takový případ, potom si vzal jeden Adolf Kerel Bulharku, myslím, že někde v Sofii, a pak Josef Hruža si vzal také jednu, ta je tu dodnes, on už zemřel.

VP: Chodili jste často do bulharských vesnic, například na trh?

JK: Ano, chodili jsme. Na trhy. V Glozene býval trh, v Bele Slatině³³, v Orechovu, tady nebyl – až teď po Devátém³⁴ se u nás konají jarmarky (*sabor*) – tak jsme chodili na trhy a poutě do okolích vesnic.

VP: A chodili oni zase často do Vojvodova?

JK: Večer chodili mládenci, někdy jich chodívalo i docela dost, ale jinak sem chodili jen málo. Když se konala *večerinka*, tak jich občas pár přišlo. Ale jen málo.

VP: A kdo ty *večerinky* pořádal, Bulhaři nebo Češi?

JK: Někdy Češi, někdy Bulhaři. Bulharští učitelé v téhle škole hráli ochotnická představení.

Vztahy v rodině³⁵

Josef Kopriva³⁶: Já vám to řeknu, jak si to pamatuji. Večer, když si jdeš lehnout, musíš se pomodlit. Ráno, když vstáváš – znova. Když jdeš na snídání, musíš se pomodlit, když skončí snídání, znovu se musíš pomodlit. A na oběd také. To jsem nenáviděl nejvíc, jinak jsem ale nemohl jíst, nedali jinak. Žili velmi stroze a přísně. Hlavně v neděli. To pak po bohoslužbě nějaká stará žena nebo pomocnice kazatele vedla „nedělní školu“, tak se tomu říkalo. Tam se učily písně a rozdávaly se tam takové kartičky, kde bylo psáno o Palestině, Božím hrobě a tak. Tehdy se také posílala patena a do ní se vybíraly peníze, tehdy se ještě platilo groši. Pokud bych nešel a někdo by to na mně řekl mámě, že jsem nebyl, dostal bych výprask. Jinak jako děti jsme si moc rádi hráli různé hry, i s bulharskými dětmi.

³³ Oficiální název města zní *Bjala Slatina* (výslovnost *Bela Slatina* odpovídá místnímu západobulharskému nářečí).

³⁴ Míneho 9. září 1944 – den státního převratu. *Sbory* se ovšem ve Vojvodovu začaly konat až mnohem později, řadu let po odchodu Čechů z obce.

³⁵ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, str. 78.

³⁶ Naroděn 1916 ve Vojvodovu, Vračanský kraj, vzdělání – 2 třídy, zaměstnání – zemědělec (důchodce).

To Bulhaři neměli – namísto chora³⁷ jsme udělali kruh nebo jak to bylo – asi že se něco dávalo a ty to pak musíš hledat, ale už jsem zapomněl, jak to bylo. Obcházíš to choro, abys to našel, ale už si to nepamatuju. To bylo naše, to Bulhaři neměli. Ale s Bulhary jsme hráli i jiné hry. A co je nejdůležitější – hodně jsme poslouchali rodiče. Teď už to tak není. Ani v Čechách, viděl jsem to, byl jsem tam.

Příbuzenská terminologie³⁸

*Marjána Genova*³⁹ (MG): U nás nemáme „strinky“⁴⁰ například, „lelju“⁴¹ nebo „kaku“⁴². Pro ženu bylo jen jedno označení – „teta“, všem jsme říkali „teta“.

Vladimír Penčev (VP): To nezáleželo na tom, jestli je ta žena příbuzná nebo cizí?

MG: Nezáleželo, bylo jedno, jestli je příbuzná nebo cizí, zda je blízká nebo ne.

VP: A označení „čičo“⁴³, „vujčo“⁴⁴ a tak pro muže?

MG: Pro muže – „strejček“, nic jiného, „strejček“ a „teta“, ať to byl v bulharštině „vujčo“, „vujna“⁴⁵, „strinka“, všem jsme říkali „teta“ a „strejček“.

VP: A otec s matkou?

MG: Tatínek a maminka.

VP: A říkali rodiče dětem nějakými jmény, například laskavě? Slyšel jsem pojmenování „robátko“?

MG: *Robátko*, *holoubátko*, takhle laskavě jim říkali. A například starší bratr u nás nebyl „batko“⁴⁶, ale říkali jsme mu jménem. Může být i o deset let starší, ale neříkali jsme mu „batko“, jménem jsme ho oslovovali. Nebo „kaka“ – taková oslovení jsme neměli.

VP: A jak se říkalo rodičům manželky?

MG: Neříkalo se jim „bába“ a „děd“, tak jako u Bulharů – „bába“ a „děd“ zní moc hrubě, proto se jim říkalo „matko“ a „otče“. A žena zas

³⁷ Choro – bulharský národní kolový tanec (tento typ tance je ale rozšířený po celém Balkáně a částečně i na Kavkaze a v dalších regionech)

³⁸ *Folklorní materiální ot s. Vojvodovo*, str. 79–80.

³⁹ Marjána Aleksieva Genova (roz. Hružová) nar. 1936 ve Vojvodovu; vzdělání – 7 tříd, zaměstnání – dojička.

⁴⁰ Strinka – teta, žena otceva bratra

⁴¹ Lelja – teta, sestra matky nebo otce

⁴² Kaka – starší sestra, (používá se i k oslovení starší ženy)

⁴³ Čičo – strýc, otcův bratr (používá se i k oslovení staršího muže)

⁴⁴ Vujčo – strýc, matčin bratr

⁴⁵ Vujna – teta, žena matčina bratra

⁴⁶ Batko – starší bratr (používá se i k oslovení blízkého člověka, blízkého přítele)

stejným způsobem oslovovala rodiče svého muže „maminka“ a „tatínek“.

VP: A oni jí nebo jemu říkali jménem?

MG: Ano, jménem.

VP: A dále, třeba jako u nás je „badžanak“⁴⁷, „snacha“, „nevěsta“ atd. – bylo tohle také u Čechů?

MG: Měli k sobě úctu, ale taková slova nepoužívali. Všichni byli „strejček“ a „teta“

Pohřeb I.⁴⁸

*Josef Kopřiva*⁴⁹ (JK): Na pohřby se chodilo hromadně.

Vladimír Penčev (VP): Ne, ne, počkejte, mě to zajímá od začátku. Když člověk umřel, co se dělalo pak?

JK: Rozhlásilo se to zvoněním zvonu a stanovilo se, kdy bude pohřeb. Vždycky 24 hodin se musel nebožtík nechat ležet. Po pohřbu se pak nechystala ani večeře ani oběd, nebo něco takového, nedělaly se *tretiny*, *devetiny* a tak,⁵⁰ to se nikdy nedělalo. Když někdo umřel, všichni šli do jeho domu, i Bulhaři i Češi. Tehdy se za zemřelého nepálily svíce,⁵¹ moc si nevzpomínám, zda ho myli, prostě šli tam, ale nic nenesli, jídlo a pití se nenosilo.

VP: A byla s tím spojená nějaké pověra, že v místnosti nesmí být žádné zvíře?

JK: To ne. Nepouštěly se tam kočky, protože kočka je šelma, jde i po zdechlině, dokonce i na mrtvého člověka, jak mrtvola začne být cítit.

VP: A nevěřilo se, že když ho přeskočí, tak že z něj bude vampír?

JK: Ne, na to se nevěřilo.

VP: A nic víc se potom nedělalo?

JK: Ne.

⁴⁷ Badžanak – švagr, muž manželčiny sestry

⁴⁸ *Folklorní materiální ot s. Vojvodovo*, str. 100–101.

⁴⁹ Naroděn 1916 ve Vojvodovu, Vračanský kraj, vzdělání – 2 třídy, zaměstnání – zemědělec (důchodce).

⁵⁰ V systému bulharských pohřebních zvyků hrají výraznou roli *pomeny* – vzpomínkové návštěvy pozůstalých u hrobu. Podle doby od pohřbu, kdy k nim dochází, se jednotlivé *pomeny* označují jako *tretiny* (třetího dne), *devetiny* (devátého dne), *dvadesetiny* (dvacátého dne), *četirisetiny* (čtyřicátého dne), poté se již intervaly prodlužují a návštěvy se konají v době třetího měsíce od pohřbu, šestého měsíce, devátého a nakonec rok po pohřbu. Roční návštěvou u hrobu u zemřelého se pak obřad *pomen* uzavírá.

⁵¹ K danému srov. „... my nedáváme svíčky, my svítíme my, jestli budeme svítit, tak budeme my svítit, ale ten člověk už tam dole nemůže svítit a už tam není, tam jsou jenom jeho ostatky ...“; [z rozhovoru starého Vojvodovčana A. Filipa (nar. 1919) vysílaného v prosinci 2009 rozhlasovou stanicí Trans World Radio (viz <http://www.radio7.cz/>) v pořadu „Řeka života“].

VP: A na pohřeb šla celá vesnice?

JK: Kdo chtěl, ten šel. Pohřeb vedl kazatel.

VP: A kdy se pak chodilo na hrob? Dělyaly se hostiny za zesnulého?

JK: Ale – prostě jdeš, pohřbí se, druhý den můžeš jít ještě upravit hrob nebo tak něco, můžeš i potom, ale neměli jsme to jako Bulhaři, že bychom chodili na hrob v nějaký přesně určený čas. Na hrob se chodilo dát květiny, uspořádat to tam, ale takové ty *tretiny*, *devetiny* a tak dál, to jsme neměli.

Pohřeb II.⁵²

Vladimir Penčev (VP): bych se zeptat, co se dělá, když zemře člověk?

Marjána Genova⁵³ (MG): Kazatel jde do jeho domu, pak se zpívají písně. Například, když zemře člověk, tak večer přijdou jen blízcí, nepálily se svíce, takové pověry jsme tu vůbec neměli.

VP: A nevěřilo se, že zesnulého je třeba chránit, aby ho například nepřeskočila kočka?

MG: Myslím, že se jen dával pozor, aby do místnosti nic nevezlo.

VP: A čeho přesně se týkala ta pověra, kdyby do místnosti vlezlo k zesnulému nějaké zvíře, třeba kočka?

MG: To vám přesně neřeknu, sedělo se u něho, blízcí u něj zůstali i přes noc.

VP: A kdo přesně zůstal?

MG: No, nejbližší, například syn, dcera, manželka, pokud to byl muž, nebo potom naopak děti a manžel. Pak do toho domu přišel kazatel, pronesl kázání, hodně se četlo z Bible, zpívaly se písně a to bylo všechno. Nedávaly se dary jako u Bulharů, nepálily se svíce, nenosila se pšenice, žádné jídlo se nenosilo.

VP: A byla pak nějaká hostina?

MG.: Vůbec ne. Věřilo se, že co sníš a vypiješ na tomto světě, a pak – kdo nehřešil – jde do ráje a tam je všeho dostatek, proto není mrtvým třeba nic dávat.

VP: Říkala jste, že se zpívaly písně. Jaké písně to byly – nábožné?

MG: Nábožné, ano.

VP: A omýval se nebožtík? Kdo ho myl, řekla byste mi nějaké podrobnosti?

MG: To vám nepovím. Určitě ho myli, převlékali

...

VP: A jaké šaty mu dávali víte?

MG: To vám nepovím.

VP: Myslím jako – dávali mu nové šaty, nebo staré, dávali mu jeho vlastní šaty?

MG: Nevím, to vám nemůžu říci.

VP: A druhý den se ještě něco dělalo? Dělalo se něco cestou na hřbitov?

MG: Ne, jenom v neděli se chodilo, pouze v neděli a nosily se jen květiny.

VP: Ne, myslím zda se něco dělalo cestou, když se nebožtík převážel na hřbitov?

MG: Ne, nedělalo se nic.

VP: A kdy byl pohřeb?

MG: Druhý den.

VP: To znamená, že první den přišel kazatel a druhý den už byl samotný pohřeb?

MG: Ne, ne, kazatel šel až na pohřeb.

VP: Takže kazatel nešel do domu, ale na hřbitov?

MG: Ne, šel do domu, tam se četla Bible, a pak na hřbitov, ale to je všechno, nedělaly se ty všelijaké věci u toho. Žádné svíce se nepálily, nevařila se pšenice, žádné jídlo se nevařilo, nic se nedávalo, žádné dary, prostě nic. Jenom potom, po pohřbu, se chodilo každou neděli s květinami.

VP: A *tretiny*, *devetiny* ...?

MG: Ne, nic takového jsme neměli, neměli jsme *tretiny*, neměli jsme *devetiny*.

VP: A jak dlouho se pak takhle chodilo, každou neděli?

MG: Pořád, to pak už pravidelně, chodí se každou neděli, ale já už také několikrát nešla, abych vám pravdu řekla. Každý chodil, kdo tam někoho měl, i blízcí a přátelé. Přátelé mrtvého, ať je to muž, anebo žena, jdou s pozůstalými na hřbitov s kyticí, hroby jsou pěkně upravené, osazené květy, přinesou se květiny a nic víc, popláčeš si, prostě jdeš s úctou na hrob, nejdeš tam s tím, že musíš nést jídlo nebo něco zalívat, to ne, to vůbec ne, jenom jedna procházka na hrob s květinami, z úcty, z žalu, jak říkám, jdeš, popláčeš si.

VP: Vraťme se ale ještě k samotnému pohřbu. Oplakává se mrtvý?

MG: Ne, tohle jsme nedělali, to nebylo tak jako u Bulharů. Dělalo se jenom to, co jsem vám řekla.

VP: Takže nějaké zvláštní obřady, rituály spojené s pohřbem jste neměli?

MG: Ne, nic takového.

⁵² *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, str. 102–104.

⁵³ Marjána Aleksieva Genova (roz. Hružová) nar. 1936 ve Vojvodovu; vzdělání – 7 tříd, zaměstnání – dojíčka.

Pracovní aktivity⁵⁴

Vladimír Penčev (VP): Jaké práce se dělaly na jaře?

Josef Kopriva⁵⁵ (JK): Tady, protože jsme zemědělci, tak hned jak se opravily cesty, většina lidí tu měla koně, tak se vyklízel hnůj ze dvorů, ten se svázal a rozvázal po polích, hnojily se pole a hnůj se zaorával a to byla především jarní práce.

VP: A měli jste nějaký obyčej spojený s koncem orby, dělali jste něco?

JK: Ne, nic se nedělalo. V Čechách nějaký zvyk mají, ale tady ne.

VP: Co přesně se dělalo v Čechách?

JK: Ale, mají nějaký zvyk, ale nevím přesně jaký. Naši změnili mnoho zvyků ještě na Svaté Heleně, všechno se začalo odvozovat od náboženství – záleželo na tom, jací přišli kazatelé, co zakázali, co povolili, tak tady byly třeba zakázané tance. Říkali, že je to hřích a tak jsme nemohli tancovat.

VP: Dobře, a nějaké jiné zvyky, lidové, dodržovali jste na jaře?

JK: Ne.

VP: A co se dělalo v létě?

JK: Když jsme skončili žně, mlátili jsme. Když jsme vymlátili, vzali jsme pluhu a podmítali jsme strniště, tak to bylo.

VP: A žetí obilí bylo výhradně ženskou prací?

JK: Ne. Muži žali kosami. Muž kosí, žena sbírá, muž jí pak pomáhá s vázáním a tak, dělali se snopy.

VP: Slyšel jsem, že jste dělali *dožínky*?

JK: *Dožínky* – ano, ale nedělaly se tak jako v Čechách. Nakonec se dělaly jenom v kostele a to hlavně proto, aby se sebraly nějaké prostředky, řekněme, že někdo měl pěknou dýni nebo meloun a právě, když byly *vobžínky* nebo *dožínky*, tak se to zaneslo do kostela, tam se tomu dala čísla, a pak se to dražilo a peníze šly ve prospěch kostela, a tak to bylo.

VP: A dělalo se něco na poli?

JK: Ne, nic, nedělalo se nic.

VP: Dobře a byl nějaký podobný zvyk na podzim?

JK: Ne.

VP: Slyšel jsem, že jste tu chovali koně. Měli jste nějaký svátek věnovaný koním, nebo jiným domácím zvířatům?

JK: Ne, neměli jsme svátek dobytka.

⁵⁴ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, str. 135–136.

⁵⁵ Naroděn 1916 ve Vojvodovu, Vračanský kraj, vzdělání – 2 tříd, zaměstnání – zemědělec (dúchodce).

Dožínky⁵⁶

Vladimír Penčev (VP): Byl nějaký zvyk spojený se žněmi, například když skončily žně?

Anka Stančeva⁵⁷ (AS): Dělaly se *dožínky*. A zase se sešla vesnice, jedlo se, pilo se a tak. Sedli si, jedli a pili.

VP: A ty *dožínky* se dělaly na poli?

AS: Ne, tady nahoře ve vsi, před kostelem. Na stolech jídlo a pití, porážela se telata, my [ženy] jsme vařily, pak jsme nosily na stůl, lidé seděli, zpívali.

VP: A to všechno se dělalo poté, co se vše požnulo?

AS: Ano, až nakonec. Tak, jak jsem vám říkala, pilo se a někdo se postavil a řekl, jak se zdařila sklizeň, dobře, a tak.

VP: A to je celý ten obyčej?

AS: Ale ano.

VP: A jaké písně se zpívaly na *dožínkách*?

A.: Nejrůznější. Už si je nepamatuji.

VP: A co přesně znamenaly *dožínky*?

AS: Ten zvyk se tak jmenuje. Dožetí.

VP: A byl nějaký takový podobný zvyk při dokončení jiné polní práce?

AS: Ne, byly jenom *dožínky*, po skončení žni.

Služba v Sofii⁵⁸

Christina Nedkova⁵⁹ (ChN) Jako malá jsem nebyla moc na vsi – ve dvanácti jsem odešla do služby do Sofie.

Vladimír Penčev (VP): A jak probíhalo najímání?

ChN: Najali mne – přišli zaměstnavatelé na náměstí a najímali si nás.

VP: Tady ve vesnici?

ChN: Ne, v Sofii – tam nás přivedli. Bylo nás hodně – asi 40–50 dívek ze vsi.

VP: Samé Češky nebo i Bulharky?

ChN: I Češky i Bulharky, nejrůznější. Když jsme přijeli do Sofie, počkej jen si vzpomenu jaká to byla ulice – trh „Kirkov“, když jsme tma přijeli a zaměstnavatelé přišli na trh „Kirkov“ – to byl největší trh služebných, tam jsme šli a ptali se nás: „Necháváš se najmout?“ – „Nechávám – ale jakou práci nabízíš?“ – „Mám dvě děti, tak bys

⁵⁶ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, str. 139.

⁵⁷ Anka Vasileva Stančeva (roz. Dvorská), narozena r. 1926 v obci Vojvodovo, vzdělání – 7. tříd, zaměstnání – zemědělství.

⁵⁸ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, str. 141–142.

⁵⁹ Christina Ivanova Nedkova (roz. Rozina Ivanova Koprivova), narozena r. 1913 ve Vojvodově, bez vzdělání, pracující v zemědělství.

je hlídala.“ – LDobře, budu je hlídat, ale jinou práci dělat nebudu. Necháám se najmout pouze k dětem, druhé práce se nedotknu, aby bylo jasno. Budu prát, mýt děti, vodit je na procházky, jiné práce se nedotknu.“ A pokud by chtěl ještě jinou práci, tak by to bylo dražší. Tehdy jsme se nechávali najímat často. A když se nám ve službě nelíbilo, jeden dva dny a pryč! Odešla jsem. Často to bylo i moc zlé, abych pravdu řekla. Tehdy napadali Židy, že jsou špatní – ale u Židů jsme si žili nejlíp.

VP: A tak to bylo každý rok?

ChN: Když se necháváš najmout, tak od *Gergjovden* do *Dimitrovden*. Od jara do podzimu. Když se mi tam líbilo, zůstala jsem i přes zimu. Ale když ne – odešla jsem. Šla jsem k jinému.

VP: A bylo možné zůstat u jedněch a těch samých více než jeden rok?

ChN: Bylo to možné. Když chceš – bylo to možné, když si u nich jednou zvykneš, můžeš u nich být dál. Ale bylo i plno zlých lidí, tak to bylo. I mne si první rok najali, abych hlídala děti – chlapce a holčičku. No potěš, Bože! Když mi nakázali

– „Vezmi je na procházku“, lepší by bylo kdyby mi řekli „jdi si lehnout na hřbitov“. Když viděli tramvaj nebo auto, hlavně ten chlapec, když viděl auto, tak ho prostě nedohoníš, kdepak. Holčička byla hodnější, ale chlapec ... Pán říkal: „Jak to šlo dětmi?“ A já na to: „Poslouchej, s ní bych mohla jít až na konec Sofie, ale s ním už nejdu nikam.“

VP: A kolik let jste se nechávala najmout do služby?

ChN: Jedenáct let jsem byla ve službě, ale na různých místech, nejen u těchhle lidí.

VP: A platili vám peníze?

ChN: Penězi, ale málo. Někdo mi platil, ale někdo ... Byla jsem u jedné Židovky, byla stará a platila mi tisíc sto leva, takové peníze.

VP: Říkali mi, že tyhle peníze si dívky šetřily do výbavy, bylo to tak?

ChN: Ano, výbavu jsme si chystaly – kupovaly jsme si závěsy, polštáře, skříně, péřové polštáře s krajkami, joj to byla krása.